

بررسی مباحث فقهی و اندیشه سیاسی طبرسی

به گزارش شبکه اجتهاد، هدف اصلی پژوهش حاضر، رسیدن به پاسخ این سوال است که اندیشه سیاسی مرحوم طبرسی چه عناصری را در مباحث اندیشه سیاسی در خویشتن گردآورده و به ویژه نسبت به نظام سیاسی در اسلام و حیات سیاسی در عصر غیبت، چه مسائلی را مورد توجه جدی قرار داده است.

به گزارش شبکه اجتهاد، هدف اصلی پژوهش حاضر، رسیدن به پاسخ این سوال است که اندیشه سیاسی مرحوم طبرسی چه عناصری را در مباحث اندیشه سیاسی در خویشتن گردآورده و به ویژه نسبت به نظام سیاسی در اسلام و حیات سیاسی در عصر غیبت، چه مسائلی را مورد توجه جدی قرار داده است.

فقه اسلامی که از لحاظ محتوایی مبنا و اساس اکثر رشته‌های علوم اسلامی محسوب می‌شود، در سده‌های اخیر رشد قابل توجهی کرده است. جامعیت موضوعی و گستردگی محتوایی آن تا حدی است که همه یا اکثر مسائل را به طور مستقیم یا غیر مستقیم تحت پوشش قرار می‌دهد، اما در عین حال، برخی عوامل باعث شده تا فقه نتواند جایگاه واقعی خود را در میان دانش‌های جدید به خوبی باز کند، زیرا کلیت و جامعیت آن که زمانی بسیار مهم تلقی می‌شد، اکنون جذابیت کمتری دارد. رشته‌های علوم جدید، بسیار محدود، دقیق و متمرکز عمل می‌کند که این ویژگی در فقه کمتر به چشم می‌خورد. برای جبران این نقیصه، امروز رهیافت‌های جدیدی در حوزه مطالعه فقه به وجود آمده که در پربار ساختن بیش از پیش فقه می‌کوشد بخش‌هایی از فقه را تحت عنوان موضوع یا رشته‌های علمی خاص مورد پژوهش و مطالعه قرار دهد تا با شکافته شدن همه زوایای آن، کارآمدی، روزآمدی و کارایی آن را به عنوان یک علم پویا بیش از پیش فعال سازد.

وجود ایده مطالعاتی جدید در میان متفکران معاصر، روزنه مطالعه در آثار و اندیشه‌های فقهی عالمان گذشته را در حوزه‌های مشخصی گشوده است. در همین راستا، اثر حاضر نیز وظیفه خود دانسته که با الهام از رهیافت مطالعات جدید، بخش خاصی از فقه را که [#171](#)؛ فقه سیاسی یا [#171](#)؛ اندیشه سیاسی در فقه نامیده می‌شود، مورد پژوهش قرار دهد. اما گستردگی مطالب ایجاب می‌کند که این پژوهش تنها روی آثار یکی از نخبگان فقه که از لحاظ تاریخی به قرن ششم تعلق دارد، متمرکز شود. بنابراین پژوهش حاضر، اندیشه سیاسی امین‌الاسلام فضل‌بن حسن طبرسی را بررسی می‌کند.

طبرسی که در عرصه تفسیر از ندیشمندان صاحب نام به شمار می‌آید، در عرصه فقه نیز از توانایی برجسته‌ای برخوردار است، اما شهرت او در تفسیر، تا حدودی مانع از شفاف شدن اندیشه‌های فقهی او شده است. از این رو، بسیار لازم به نظر می‌رسد که اندیشه فقهی او نیز دست‌کم در برخی محورها، مانند فقه سیاسی، مورد توجه و تعمق محققان قرار گیرد.

طبرسی در عرصه فقه به طور عام و در فقه سیاسی به طور خاص، نظریه‌های عمیقی دارد که توجه به آنها برای عصر حاضر بسیار قابل استفاده خواهد بود؛ به ویژه شرایط زمانی خاص او که وی را به اتخاذ استراتژی [#171](#)؛ تفاهم دینی وادار کرد، برای عصر جدید که از گفتمان تفاهم مذهبی و سیاسی حمایت نشان می‌دهد و جهان به سوی همکاری‌های بیشتر در حرکت است، بسیار آموزنده خواهد بود.

امین‌الدین فضل‌بن حسن طبرسی بین سال‌های 468 تا 470 هجری به دنیا آمد. محله، شهر یا روستای محل تولد وی به طور دقیق معلوم نیست. تنها گفته شده که او در مشهد مقدس و در خانواده‌ای مومن و اهل علم متولد شده و اجداد او همگی از علما و اهل فضل بوده‌اند. زمانه وی با حکومت سلاجقه که قدرت‌مندترین سلسله حاکم بر ایران را در دوره پس از اسلام تشکیل می‌داد، مصادف بود. در این دوره ایران از گسترش فوق‌العاده‌ای برخوردار بود و شاهان سلجوقی نیز قدرت و توان‌مندی زیادی داشتند.

طبرسی دوران جوانی خود را در مشهد گذراند و در جوار بارگاه امام رضا(ع) به رشد عقلی و فکری خود نائل شد. وی در این شهر از محضر بزرگان و علمای دین، درس‌های علوم دینی و ادب را فرا گرفت و به تکامل نفس و طی مراحل کمال نفسانی و روحانی رسید. وی در اکثر علوم زمانه‌اش مانند فقه، اصول، ادبیات عرب، تفسیر، کلام و الهیات سرآمد بود. این مدت در حدود 50 سال از زندگی وی را دربرمی‌گیرد که بهترین دوران رشد و شکوفایی و دوران بالندگی و کمال او به شمار می‌آید. از این دوره زندگی وی اطلاع چندانی در دست نیست.

مهاجرت به سبزوار

طبرسی پس از 50 سال زندگی در مشهد مقدس و کسب کمالات عقلی، علمی و معنوی، ظاهراً به درخواست سادات شیعی سبزوار به این شهر رفت و در آن جا سکن گزید تا بدین وسیله سادات شیعه از وی بهره ببرند. در همین دوران، بسیاری از آثارش مانند مجمع‌البیان، جوامع‌الجامع و چند کتاب دیگر را تالیف کرد.

او در این شهر به کار تدریس و تربیت شاگردان و هدایت مردم مشغول بود تا آن که به سال 548 هجری در همین مکان بدرود حیات گفت. پس از وفات، جنازه‌اش به مشهد انتقال یافت و در مکانی به نام [#171](#)؛ مسجد قتلگاه» به خاک سپرده شد. سنگی که روی قبرش قرار دارد، تاریخ مذکور را در مورد وفات او تصدیق می‌کند.

درباره علت وفات او، اقوال مختلفی وجود دارد. برخی گفته‌اند شهید شده است و برخی هم وفات او را به مرگ طبیعی می‌دانند، اما در

این که وی را باطنیان به وسیله سم به شهادت رسانده‌اند، مستندات تاریخی محکمی وجود ندارد. تنها نکته‌ای که وجود دارد، این که بعضی گفته‌اند طبرسی نیز از جمله کسانی بود که در فتنه‌ای که در همان سال (548 هجری قمری) از سوی ترکمن‌های طایف غرّ در بلخ و خراسان علیه سلطان سنجر برپا شده بود، به شهادت رسید. این قول به نظر صاحب کتاب مفاخر اسلام (مرحوم علی دوانی)، قریب به واقع تلقی شده است.

مهمترین مفهومی که در این پژوهش جلب توجه می‌کند، مفهوم ««حکومت عادل» است که منظور از آن، عالی‌ترین نهاد قدرت و مدیریت است که صلاحیت امر و نهی و تدبیر امور جامعه را در دست دارد. ««حکومت عادل» حکومتی است که روش اعتدال را بر مبنای قوانین شریعت تحت رهبری فرد عادل عالم معصوم در پیش گرفته باشد.

به منظور دستیابی به پاسخ سوال اصلی و روشن شدن ابعاد اندیشه سیاسی اندیشمند مورد نظر، در این کتاب کوشش به عمل آمده تا مطالب مرتبط با اندیشه سیاسی او، در ضمن شش فصل مورد بررسی قرار گیرد: فصل نخست، به زندگی‌نامه و عصر سیاسی مرحوم طبرسی پرداخته است. فصل دوم، به کلیات مرتبط با اندیشه سیاسی می‌پردازد که اغلب متمرکز بر مبانی است. فصل سوم، به حیات سیاسی در عصر غیبت می‌پردازد و فصل چهارم، به حکومت؛ فصل پنجم، به کارکرد، وظایف و اختیارات دولت و فصل ششم، به دولت جائر و تعامل با آن پرداخته است. سرانجام با یک جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، پژوهش حاضر خاتمه می‌یابد.

لازم به ذکر است که روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی است که با گردآوری مطالب مستند از آثار اندیشمند، نویسنده به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته است.

منبع: خبرگزاری ایسنا